

MUAMMOLI TA'LIMNI TASHKIL ETISH VA UNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Muxtorova Dilfuza Mahmudjon qizi

Namangan davlat universiteti

Ta'lim menejmenti kafedrası o'qituvchisi,

Qarabayev Jamshid Rustamovich

Namangan davlat universiteti

Ta'lim menejmenti kafedrası o'qituvchisi

*“Ta'limning buyuk maqsadi bilim berish emas,
balki hatti-harakatlarga o'rgatishdir”*

G. Spenser

Annotatsiya: Ushbu maqolada darslarda muammoli ta'limni qo'llash yo'llari, afzalliklari hamda ta'limdagi samarasi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Muammoli vaziyat, faktor, sintez, metodika, psixik qiyinchilik

Muammoli ta'lim bu-o'quvchiga beriladigan bilimning qaysi qismini, qanday yo'l bilan berish muammosini samarali hal qilishga qaratilgan o'qituvchi faoliyatidir. Muammoli ta'lim darsda bir vaqtning o'zida o'qituvchi va o'quvchilarning hamkorlikdagi harakati bo'lib, u o'quvchi shaxsidagi muhim belgi-ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. N.G. Dayri aytganidek, - “Darsda o'rganiladigan mazmunning murakkab qismini o'zlashtirishda o'qituvchining faoliyati qanday bo'lsa, o'quvchi faoliyatini ham shu darajaga yetkazish muammoli ta'limning asosiy maqsadidir”. Muammoli ta'lim- o'quvchilarning erkin fikrlashlariga, o'zining fikrini erkin bayon qila olishlariga va fikrlarini yanada rivojlantirishlariga ta'sir etishdir. Bunda o'quvchi diqqat bilan tinglashi, mustaqil va yolg'iz fikrlashi, jamoa bo'lib fikrlashi, tahlil qilishi, ko'pchilik bo'lib muhokama qilishi va to'plangan fikrni bayon qila olishi kerak.

Hozirgi pedagogikaga oid adabiyotlarda muammoli o'qitishga turli tarif va tavsiflar bor. Nisbatan to'liq va aniq ta'rif M.I.Maxmudova tomonidan berilgan bo'lib, unda muammoli o'qitish mantiqiy fikrlar tadbirlari (tahlil, umumlashtirish) hisobga olingan o'rgatish va dars berish usullarini qo'llash qoidalari va o'quvchilarning tadqiqot faoliyatlari qonuniyatlarining (muammoli vaziyat, bilishga bo'lgan qiziqish va talab...) tizimi sifatida izohlanadi.

Muammoli o'qitishning mohiyatini o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning o'quv ishlarida muammoli vaziyatni vujudga keltirish va o'quv vazifalarini, muammolarini va

savollarini hal qilish orqali yangi bilimlarni o'zlashtirish bo'yicha ularning bilish faoliyatini boshqarish tashkil etadi. Bu esa bilimlarni o'zlashtirishning ilmiy-tadqiqot usulini yuzaga keltiradi.

O'quv muammosini ochish jarayonida o'quvchilar aqliy faoliyatining muhim bosqichi uning yechilish usulini o'ylab topish hamda uni asoslashdir.

O'quv muammosi muammoli savollar bilan izchil rivojlantirib boriladi va bunda har bir savol uni hal qilinishida bir bosqich bo'lib xizmat qiladi.

Muammoning tarkibiy qismlari, ma'lum va noma'lumning o'zaro munosabati bilimga bo'lgan ehtiyojni keltirib chiqaradi va faol bilishga bo'lgan izlanishga undaydi.

Ta'kidlash joizki, muammoli o'qitishning zaruriy sharti o'quvchilarda uning natijasini izlash jarayoniga bo'lgan ijobiy munosabatni vujudga keltirish hisoblanadi.

O'quvchilarning muammoli o'qitishdagi ijodiy va qidiruv bilish faoliyati muammoli vaziyat paydo qilinganda o'quvchilar mashg'ulotda *muammoni ifodalab berishdan* iborat bo'ladi, yani bilishdagi qiyinchiliklarning paydo bo'lishi mohiyatini (ya'ni ushbu damda unga nima ma'lum bo'lsa) so'z bilan ifodalab beradi, so'ngra muammoning yechilish usullarini qidiradi va bunda turli taxminlarni olg'a suradi, o'quvchilar haqiqiy deb topgan taxminlardan birini faraz sifatida asos qilib oladi va uni isbotlaydi, izlanish muammo yoki vazifa bajarilgandan so'ng tugallanadi.

Shaxs bilish faoliyatining izlanish davrini maxsus sxemalarda ifodalash mumkin: *muammoli vaziyat - o'quv muammosi - o'quv muammosini yechish uchun izlanish - muammoning yechilishi.*

Muammoli o'qitish mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazishning muhim tomoni shundaki, bunda o'qituvchi uning ham ta'limiy, ham tarbiyaviy funksiyasini yaxshi anglab olgan bo'lishi talab qilinadi. O'qituvchi hech qachon o'quvchilarga tayyor haqiqatni (yechimni) berishi kerak emas, balki ularga bilimlarni olishga turtki berishi, mashg'ulotlarda va hayot faoliyatlarida zarur bo'lgan axborot, voqea, vaqt va hodisalarni ongida qayta ishlashlariga yordam berishi lozim bo'ladi.

Muammoli o'qitish bilimlarni ongli va mustahkam o'zlashtirish, atrof-muhitga o'zining faol munosabatini belgilab olishda o'quvchilar bilish faoliyatini jonlantirishda katta imkoniyatlarga ega.

Muammoli o'qitishda o'qituvchi o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi, shundagina o'quvchilar fanlarni tahlil qilish asosida mustaqil ravishda intellektual mashaqqatlarni hal qilish, xulosa chiqarish va umumlashtirish, qonuniyatlarni shakllantirish, qo'lga kiritilgan bilimlarni yangi vaziyatga tatbiq etishga intiladi.

Ayrim hollarda o'qituvchi o'quvchilarda nafaqat qiziqish uyg'otishi kerak, balki o'quv muammosini o'zi hal qilib qo'ymasligi va boshqa hollarda o'quvchilarning o'quv muammosini yechishdagi mustaqil ishlariga rahbarlik qilish lozim, natijada o'quvchilarda bilimlarga mustaqil erishish qobiliyati shakllanadi, diqqat va tasavvurlari

rivojlanadi. O'quvchilar muammoli o'qitish jarayonida muammoli vaziyatda o'quv materiallarini idrok qilish orqali bilim va aqliy harakat usullarini o'zlashtirar ekan, o'rganilganlarni mustaqil tahlil qilar ekan, unda o'quvchilarning intellektual faolligi ta'minlanadi.

Shunday qilib, *muammoli o'qitishning vazifasi o'quvchilar tomonidan bilimlar tizimi, aqliy hamda amaliy faoliyatlari usullarini samarali o'zlashtirishga hamkorlik qilish, ularda yangi vaziyatda olingan bilimlarni ijodiy qo'llash malakasini hosil qilish, o'quv va tarbiya muammolarini hal qilishdir.*

O'quv jarayonining amaliy tahlili muammosi o'qitishning o'ziga xosligini belgilash imkoniyatini ochadi. Muammoli o'qitishning mohiyati ta'lim oluvchi tomonidan o'zlashtirilishi lozim bo'lgan axborotlarni o'qituvchitomonidan maxsus tashkil qilinishidan iboratdir.

Foydalangan adabiyotlar

1. Tolipov U.K., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbikiy asoslari (ukuv kullanma).-T.: «Fan» nashriyoti, 2006 y.
2. www.Ziyonet.uz